

क्र.का-४/प्र.क्र. ७७/२००९/१४०४
नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे कार्यालय, पुणे-१
दिनांक २७/०७/२००९.

प्रति,
सर्व नोंदणी उपमहानिरीक्षक व मुद्रांक उपनियंत्रक.

विषय :- नोंदणीसाठी सादर झालेल्या दस्तांची नोंदणी नाकारताना
अनुसरण्याची कार्यपध्दत.

संदर्भ :- नोंदणी महानिरीक्षक कार्यालयाचे परिपत्रक क्र.का.४/
प्र.क्र.४१७९/२००५/८०३, दि. ३०/०४/२००५.

नोंदणी अधिनियम १९०८ चे कलम ७१ व ७२ मधील तरतुदींचा साधारण आशय
पुढीलप्रमाणे आहे.

नोंदणीसाठी सादर करण्यांत आलेला दस्तऐवज, कार्यक्षेत्राचा मुद्दा वगळून,
अन्य कोणत्याही कारणास्तव नोंदणी करण्याचे नाकारावयाचे असेल तर दुय्यम निबंधक
यांनी,

- अ) दस्त नोंदणीस नाकारण्याचे आदेश पारित करणे आवश्यक आहे, व
- ब) त्यांचे कार्यालयातील "पुस्तक क्र. २" मध्ये दस्त नाकारण्याची
कारणे नमूद करणे आवश्यक आहे. (त्यासाठीचा नमुना नोंदणी
नियमान्वये विहित करून देण्यांत आला आहे.), व
- क) दस्तावर 'नोंदणीस नाकारला' असा शेरा नमूद करणे आवश्यक
आहे, व
- ड) दस्त निष्पादन करणाऱ्या व्यक्तीने अथवा त्याअन्वये दावा सांगणाऱ्या
व्यक्तीने लेखी मागणी केल्यास, कोणतीही फी न आकारता, बुक नं.
२, मधील कारणांची नक्कल त्या व्यक्तीस देणे आवश्यक आहे.
तसेच कलम ७१ च्या पोटकलम २ मध्ये असेही स्पष्ट करण्यांत
आले आहे की, असा (दस्त नोंदणीस नाकारल्याचा) शेरा नमूद
असलेला दस्त, त्याचेबाबतीत जिल्हा निबंधक यांनी कलम ७२
मधील अपील प्रक्रियेत आदेश पारित केल्याशिवाय कोणताही दुय्यम
निबंधक नोंदणीसाठी स्विकारणार नाही.

नोंदणी अधिनियमामध्ये वरीलप्रमाणे स्वयंस्पष्ट तरतुदी आहेत. दुय्यम निबंधक, मुळशी, जि. पुणे येथील २ दस्तावेजांचे संदर्भात, दाखल झालेल्या रिटपिटीशन क्र. ६६२२/२००२ व ६७९०/२००२ मध्ये दि. १५/१२/२००४ रोजी निर्णय देताना मा. उच्च न्यायालयाने, दुय्यम निबंधक यांनी दस्त नोंदणीस नाकारतेवेळी, कलम ७१ मधील तरतुदींचेबाबत सविस्तर विवेचन करून, संबंधित दुय्यम निबंधक यांनी उक्त तरतुदींचे पालन करण्यांचे निर्देश दिले होते. त्याअनुषंगाने, या कार्यालयाचे परिपत्रक क्र.का.४/प्र.क्र.४१७९/२००५/८०३, दि. ३०/०४/२००५ अन्वये राज्यातील सर्व दुय्यम निबंधक यांना सविस्तर मार्गदर्शन करण्यांत आले आहे.

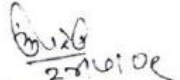
याप्रमाणे कायद्यात स्वयंस्पष्ट तरतुदी असतानाही व परिपत्रकाद्वारे स्पष्टीकरणात्मक सूचना दिलेल्या असतानाही काही दुय्यम निबंधक या तरतुदींचे पालन करीत नसल्याचे या कार्यालयाकडे प्राप्त तक्रारीवरून सकृतदर्शनी दिसते.

दुय्यम निबंधक यांनी दस्त नोंदणीस नाकारावयाचा असेल तर कलम ७१ मधील कार्यपध्दती न अनुसरता, तोंडी कारणे सांगून दस्त परत केला तर---

- अ) वैधानिक तरतुदींचे पालन होत नाही,
- ब) दस्तातील पक्षकारांना कलम ७२ अन्वये, जिल्हा निबंधक यांचेकडे अपील दाखल करता येत नाही, त्यामुळे त्यांच्या वैधानिक हक्कांवर गदा येते,
- क) पक्षकारांना दस्त नाकारण्याची कारणे लेखी न मिळाल्यामुळे, दुय्यम निबंधक यांचे कामकाज पध्दतीबाबत विनाकारण शंका व तक्रारी निर्माण होतात,
- ड) मोठ्या शहरात सामाईक कार्यक्षेत्र आहे, एखाद्या सह दुय्यम निबंधक यांचेकडून दस्त नोंदणीसाठी नाकारताना, कलम ७१ नुसार विहित कार्यपध्दतीचे पालन न झाल्यास, तो दस्त दुसऱ्या सह दुय्यम निबंधक यांचेकडे नोंदणीसाठी सादर करून, नोंदवून घेण्याचा प्रयत्न होवू शकतो.

सबब, दुय्यम निबंधक यांनी, एखादा दस्त नोंदणीसाठी नाकारावयाचा असेल तर, नोंदणी अधिनियम १९०८ चे कलम ७१ मधील विहित कार्यपध्दतीचे यथोचित पालन करणे आवश्यक असल्याबाबत आपल्या स्तरावरून सर्व दुय्यम निबंधक यांना सविस्तररित्या लेखी मार्गदर्शन करावे.

का.टि.मा.नों.म.नि.यांचे
सहीची असे.

नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक,
महाराष्ट्र, राज्य, पुणे करिता.